

דרכי התמודדות עם תופעת בריונות ברשת בקרב פרחי הוראה

הילה אגסי	אבישי קליינמן	אורית צייכנר
סמינר הקיבוצים	סמינר הקיבוצים	סמינר הקיבוצים

תקציר

ההרצאה תעסוק בניחוח התהליך שעברנו כאשר זיהינו את הצורך של בני הנוער בכלים פרקטיים להתמודדות עם סוגיית הבריונות ברשת. סוגיה זו הולכת ומתעצמת, מקרי אלימות ווירטואליים מתרחשים מידי יום. בשיעור אותו העברנו לבני נוער בכיתה יא' בגימנסיה יצחק נבון בחולון, צפו בני הנוער בסרט גמר של בני נוער מתיכון שוהם "אחת משלוש". לאחר הצפייה בסרט נערך דיון שבחן את עצם היקלעותה של הנערה לסיטואציה, ואת הדרך בה בחרה להתמודד.

בתום הדיון המשכנו את השימוש בניו מדיה, ובני הנוער צפו בסרטון בו מפורסמים מקריאים את החוק נגד הטרדה מינית. לאחר מכן הוקרנה שקופית בה הצגנו בפני התלמידים מוקדי סיוע רלוונטיים. הם התבקשו לצלם את השקופית ולהעלות את התמונה לוואטסאפ הכיתתי. נערכה בכיתה פעילות בחלוקה לקבוצות. כל קבוצה קיבלה דילמה בה תוארה סיטואציה המתארת בריונות ברשת. עליהם היה לערוך דיון בהתאם לשאלות שהונחו מראש. עיקרן היה דרכי ההתמודדות בהן ננקוט. הדיון המסכם כלל תובנות שעלו מתוך הדיונים שנערכו בקבוצות, התייחסות צוות המרצים ומחנכת הכיתה.

מילות מפתח: חינוך לשימוש נכון ברשת, בריונות ברשת, דרכי מניעה.

מבוא

בשנים האחרונות גדל השימוש של האוכלוסייה ושל בני הנוער בפרט במדיה החברתית. בכתבתו של רודה (2012) ניתן לראות כי מחקרים מציגים שטוויטר, יוטיוב ופייסבוק הינם מהאתרים בעלי אחוזי הגלישה והשימוש הגבוהים ביותר. מצד אחד, השימוש באינטרנט בשנים האחרונות הפך להכרחי בחברה על מנת להצליח להשתלב בה, ובנוסף, האינטרנט כיום משמש כתפקיד מרכזי ברוב התחומים בין אם מדובר באינטרנט ככלי עבודה ובין אם ככלי בידור.

במאמרו של (Wadmany, Zeichner, & Melamed, 2013) מוצגות מסקנות ממחקרים שנערכו בארה"ב, ישראל ובריטניה לגבי העמדות כלפי היתרונות של האינטרנט: רוב ההורים סבורים שהאינטרנט מועיל לילדיהם, חשוב להצלחתם בחברה, חשוב ככלי ללמידה ולהכנת שיעורי בית. בנוסף, סקר של מכון PEW שנעשה בקרב צעירים בגילאי 18-29 (Taylor & Kitter, 2010) המקביל לקבוצת הגיל אליה משתייכים הנחקרים, מגלה שהעמדות של צעירים כלפי האינטרנט והטכנולוגיות החדשות הן יותר חיוביות ופחות שליליות בהשוואה ליחס של הדורות הקודמים. הטכנולוגיות נתפסות כמקלות על החיים, כמקורות לחברים ולמשפחה וכמייעלות את ניהול הזמן. מאידך, השימוש האינטנסיבי ברשת מפגיש את בני הנוער עם מגוון צמתים המחייבים קבלת החלטות שאינה פשוטה בגיל זה (למיש וריב"ק, 2007). מאז שרשת האינטרנט נעשתה כה דומיננטית בחיי אנשים, המרחב הווירטואלי הפך לזירה המאפשרת מעשים מגונים, גסויות בשיחות פרטיות, הצעות מגונות, תמונות וצילומים פורנוגרפיים – מגוון של כלים ומידע חשוף שיכולים לשמש עברייני מין בהטרדות מיניות. סקרים שנערכו בקרב בני

נוער מראים כי כמחצית מבני הנוער חוו ברשת האינטרנט הטרדה מינית, במסגרת פניות בצ'ט, בשליחת הודעות מיניות, בשידול למעשים מיניים (וולף ומלמד, 2008; וויסבלאי ולוטן, 2010). לכן, לצד יתרונותיו הרבים של השימוש באינטרנט ישנה מודעות לסיכונים הנובעים מהשימוש בו. עם זאת, הפער הדיגיטלי הקיים בין המבוגרים והנוער מותיר את האחרונים לקבל את אותן החלטות ללא הנחייה, הכוונה או ייעוץ. נראה כי בני הנוער חשופים לתכנים מורכבים, לא מותאמים ואף פוגעים באינטרנט בשכיחות רבה (למיש וריב"ק, 2007).

לפי ודמני, צייכנר ומלמד (2013) מחקרים מטילים ספק באפקטיביות של חינוך הורי: מתבגרים והוריהם מסכימים לכך שהמתבגרים אינם פועלים בזהירות מספקת ושהם עסוקים באינטרנט בדברים שלא היו מקובלים על הוריהם. מחקרים אחרים מראים שהמעורבות ההורית אינה מספקת, להורים אין ידע וכלים טכנולוגיים וחינוכיים מתאימים, הילדים מסתירים מהם מידע על מעשיהם ברשת והם לא מעודכנים לגבי מידת החשיפה של ילדיהם לסיכונים באינטרנט. ברוב הבתים עדיין לא מותקנות תוכנות סינון להגנה במחשבים הביתיים.

לכן, בשנים האחרונות מתפתח תחום של חינוך לבטיחות באינטרנט (יפה, 2008). יתרה מכך, למיש, ריב"ק ואלוני (2009) טוענים כי את החינוך לבטיחות באינטרנט יש ללמד בחינוך הפורמאלי בבתי הספר. מלמד, דמני וצייכנר (2013) מתייחסות במאמךן לשלוש גישות לימוד בנושא שימוש נכון ברשת. גישה ביקורתית שלילית המתייחסת אך ורק לגורמים השליליים והסיכון בשימוש ברשת, גישה חיובית המתייחסת אך ורק ליתרונות בשימוש ברשת וגישה מאוזנת המתייחסת הצורה מאוזנת לסיכונים באינטרנט, אין הדגשת היבטים שליליים. ממצאי המחקר מראים שגישות ביקורתיות שליליות נתפשות כבעלות חסרונות רבים יותר מאשר שתי הגישות.

שאלת מחקר

באיזו מידה תכנון והעברה של שעור/מערך בנושא בריונות ברשת מפחית את רמת החרדה בקרב בני נוער, ומספק להם כלים להתמודדות ברשת ומחוצה לה?

סוגיה

אנו סבורים שהתלמידים משתמשים באינטרנט ולא יפסיקו, להיפך, השימוש בו הולך וגובר. חשוב לציין כי לאינטרנט ישנם גם אספקטים חיוביים. לכן, מטרתנו הגברת המודעות לשימוש נכון ברשת וחמוצה לה בקרב בני נוער, למידת כללי התנהגות, זהירות והפעלת שיקול דעת.

הטרדות מיניות אינן מחייבות מגע ומצב של קרבה פיזית אלא יכולים להתקיים גם במרחב הווירטואלי ולכן יש לנקוט בכללי זהירות ולהיות מודעים לסכנות הכרוכות בשימוש באינטרנט וברשתות החברתיות. נושא הטרדות מיניות ברשת קשור באופן ישיר לאלימות, שכן זאת אלימות הנעשית במדיה תקשורתית בכלל ובאמצעי האינטרנט בפרט.

בעיה

השימוש ההולך וגובר ברשת האינטרנט, חוסר המודעות לסכנות הטמונות בה ואי ידיעה של דרכי פתרון.

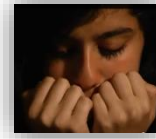
דרכים לפתרון

תכנון והעברת מערך של שלושה שיעורי חינוך, שיעסוק בסוגיה לעומק. מדובר בנושא רלוונטי עבור בני נוער, חשוב ובעל משמעויות ארוכות טווח.

פירוט השיעורים:

שעור ראשון:

הקרנת סרטון גמר של תלמידי יב' "אחת משלש"

+ דיון מתוכנן ומפורט העוסק בסוגיית ההטרדות המיניות. בסיום הדיון נחשוף בפני התלמידים:

1. מצגת של ידוענים המסבירה את חוק ההטרדות המיניות בשפה שווה לבני הנוער.

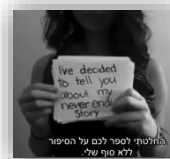
2. הסבר על מוקדי סיוע רלוונטיים וצורת ההתקשרות עימם במקרה הצורך.

שיעור שני:

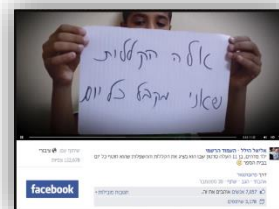
חלוקת התלמידים ל 3 קבוצות. כל קבוצה מקבלת קטע בו מועלת דילמה בנושא הטרדה מינית. לאחר קריאת הדילמות יערך דיון קבוצתי ובסיומו תעלה הסוגיה לדיון במליאה הכיתתית. (הדיון נבנה על-פי תאוריות פדגוגיות מעודדות חשיבה ביקורתית)

שיעור שלישי:

חשיפת קטע מהסרטון המקורי של - אמנדה טוד (מקרה מכונן שקיבל תהודה עולמית בדיון על השפעות הטרדות מיניות ברשת)

+ הצגת סרטונים שהועלו לרשת, שנעשו בהשראת המקרה שלה :

+ סרטים עלילתיים שנעשו בהשפעת המקרה שלה :

בהמשך השיעור..

פעילות - הכנת סטיקרים אישיים המביעים באמצעות סלוגן, מחאה נגד הטרדות מיניות ברשת ובכלל.

חידוש

העברת מערך שיעור בנושא מספקת לבני הנוער מידע נוסף על הידע הקיים שיש ברשותם. בנוסף יצאו התלמידים עם מידע על גורמי סיוע לנפגעי תקיפה ברשת, ביניהם גם "הכפתור האדום" (עמותת "הכפתור האדום" היא עמותה ללא מטרת רווח שחרטת על דגלה את המאבק באלימות ברשת):

וכן יחשפו לדרכי הפעולה החדשות שגובשו לאחרונה ע"י משרד החינוך:

ממצאים

ממצאי המחקר הן הכמותי והן האיכותי שליוו את הפעילות ועלו מתוך שאלוני שביעות הרצון, מראים כי השעורים היו מועילים ונתנו להם כלים משמעותיים להתמודדות עם הבעיה, כמו גם חשיפה למידע נוסף וחדש.

התלמידים ציינו כי השיעור תרם רבות לידיע, להבנה ולדרכי הפעילות עם תופעת הבריונות ברשת. עוד ציינו התלמידים כי הפעילות עודדה אותם לעשות שימוש חיובי ברשת, הפעילות חיזקה בהם את משמעות היתרונות של הרשת והשימושים המגוונים בה.

אספקט חיובי נוסף שציינו התלמידים היה כי הפעילות העניקה להם כלים לזהות ולבחון התנהגות לא חוקית ואסורה ברשת. אלו סיכמו כי הפעילות חיזקה אצלם את הביטחון להגיב על תוכן או התנהגות לא חוקית ברשת.

דיון

המשך ל : מקרה אמנדה טוד + חיקויים/מקרים בהשראתה (שעור 3)

הבולט שבהם הינו סרטון בהשתתפות נשיא המדינה ראובן ריבלין :
כשנשיא המדינה ראה ב-mako את הסרטון המרגש של ג'ורג' עמירה (העלה סרטון לרשת בהשראת אמנדה טוד. המקרה שלו מופיע בשיעור מס' 3), ילד בן 11 שמצא פתרון יצירתי להילחם בקללות שספג בבית הספר, הוא לא הצליח להישאר אדיש. רובי הזמין את ג'ורג' ובני משפחתו למשכן הנשיא, שם הקליטו השניים גרסה משלהם לסרטון :

המשך דיון :

מפורסמים שחוו מקרים של פגיעה מינית ובריונות ברשת מעלים את סיפוריהם ובכך מגבירים את המודעות לנושא :

ההתייחסות ודרכי הפעולה מעוררות המחלוקת בהן נקטו הרשויות (משרד החינוך) בקנדה, מקום מגוריה של אמנדה טוד, בעקבות המקרה הטראגי :

ד"ר אורלי כץ מעלה דיון באתר : "בין הצלולים" בנוגע לסוגיית ה'אשם תורם' של הקורבנות תקיפה :

סיכום

בסיום השיעור נערכה שיחת סיכום עם התלמידים. אלו הביעו שביעות רצון מהשיעור, תלמידה סיכמה בתבונה ואמרה: " אני בכיתה יא' ולעולם אף אחד כולל הורי לא נתן לי כל כך הרבה כלים להתמודדות בזמן כה קצר. נגעתם בנושא שכולם נרתעים מדבר עליו אבל הוא תופס חלק נכבד מהעולם שלנו..." יתר התלמידים שהקשיבו לחברתם הגיבו בהסכמה שבשתיקה, חלקם אף הגיבו גם והיו מרוצים מהמערך.

מחנכת הכיתה שנכחה אף היא בשיעור אמרה לתלמידיה שנהנתה לראותם כאלו בוגרים, משתפי פעולה, נבונים ופתוחים מחשבתית לנושא כה רגיש אך למרות רגישותו רלוונטי מאי פעם. הסיכום של מחנכת הכיתה היה עבורנו כחותמת סופית על שיעור פורץ דרך בו הצלחנו לפצח נושא רגיש ולהעביר מסרים ברורים, כלים להתמודדות ודרכי התנהגות עם סוגיית השימוש ההולך וגובר ברשת האינטרנט, חוסר המודעות לסכנות הטמונות בה ואי ידיעה של דרכי פתרון.

מקורות

וולף, י' ומלמד, א' (2008). סקירת ספרות בתחום הוראת התקשורת. ירושלים: מכון הנרייטה סאלד. נדלה מתוך אתר משרד החינוך:

http://meyda.education.gov.il/files/Tochniyot_Limudim/Portal/Skirot/Tikshoret.pdf

וייסבלאי, א', לוטן, א' (2010). אוגדן מסמכים לציון היום הבינלאומי לגלישה בטוחה ושימוש נכון באינטרנט לשנת 2010. מרכז המחקר והמידע, הכנסת.

למיש, ד', ריב"ק, ר' ואלוני, ר' (2009). ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית. מגמות, מו (2-1), 163-137.

Taylor, P., & Kitter, S. (2010). *Millennials: A portrait of generation next*. Pew Internet and American life project. Retrieved from: <http://pewsocialtrends.org/assets/pdf/millennials-confident-connected-open-to-change.pdf>

Wadmany, R., Zeichner, O., & Melamed, O. (2013).

Educating for Intelligent Use of the Web: Opportunities and Challenges in Teacher Education. *Journal of Technology and Teacher Education*, 21(4), 485-510.

נספח

- מרכז סיוע לנפגעות תקיפה מינית ואונס
- 1202 - קו חירום לנפגעות תקיפה מינית
- 1203 - קו חירום לנפגעי תקיפה מינית
- השירות הפסיכולוגי הייעוצי – משרד החינוך
- המועצה הלאומית לשלום הילד 02-6780606
- ער"ן – עזרה נפשית בטלפון
- 1201 - 24 שעות ביממה, מישהו לדבר איתו
- מקום – אתר לעזרה עצמית לנפגעי תקיפה מינית
- בית לין - מרכז הגנה לילדים ולנוער
- רח' צ'ילה 6, קרית-היובל
- ת.ד. 9079, ירושלים 91090
- טלפון: 02 - 6448844

פקס: 6421374 - 02 רח' צ'ילה 6, קרית-היובל

hagana@hagana.org.il

- עלם – עמותה לנוער במצבי סיכון (ע"ר)
בית נוימן, הירקון 35 בני ברק 51204, ת.ד. 53373
טל. 03-7686666 פקס. 03-6470319

קישורים:

- הקרנת סרטון גמר של תלמידי יב' "אחת משלוש"
- מצגת של ידוענים המסבירה את חוק ההטרדות המיניות בשפה שווה לבני הנוער.
- חשיפת קטע מהסרטון המקורי של אמנדה טוד
- הצגת סרטונים שהועלו לרשת, שנעשו בהשראת המקרה שלה
- סרטים עלילתיים שנעשו בהשפעת המקרה שלה.
- מידע על גורמי סיוע לנפגעי תקיפה ברשת, ביניהם גם "הכפתור האדום".
- הפעולות החדשות שגובשו לאחרונה ע"י משרד החינוך .
- ד"ר אורלי כץ מעלה דיון באתר : "בין הצלצולים" בנוגע לסוגיית ה'אשם תורם' של הקורבנות תקיפה.